

ТМ	Г. XXIX	Бр. 4	Стр. 621 - 626	Ниш	октобар - децембар	2005.
----	---------	-------	----------------	-----	--------------------	-------

Приказ дела
Примљено: 20.08.2005.

Јелена Живковић

ПРАВА МАЊИНА*

Књига "Права мањина" настала је у напору чланова Одбора за грађанску иницијативу, као лидера конзорцијума од 11 невладиних организација, реализације пројекта *Јачање невладиног сектора у јужној и источној Србији* (2002-2005), у оквиру програма Европске комисије под називом *"Европска иницијатива за демократију и људска права"*. Овај пројект требало би да допринесе развоју невладиног сектора у овом региону Србије и подигне свест о значају поштовања људских права, а нарочито права мањина (етничких, националних, верских, сексуалних), људских права за жене, права Рома, и права особа са посебним потребама, за стварање услова функционисања демократског друштва.

Текстови у књизи *"Права мањина"* намењени су онима који желе да свој грађански живот у различитостима оплемене разумевањем и толеранцијом, који желе да се ангажују за ове идеје вредности и помогну сличнима, намењена је особама које желе да уче и прихвате другчијег од себе, које су довољно храбре да свој вредносни систем, уверења, ставове, предрасуде и стереотипе подвргну искушењу. С тога, сврха зборника је образовна и практична. Текстови треба да послуже као приручник активистима невладиних организација и заинтересованим грађанима различитог образовног профила за прибављање основних информација о нормативном оквиру и реалном стању мањинских права у Србији и Црној Гори, посебно у јужној и источној Србији – ради разумевања прилика и учешћа у одговарајућим грађанским акцијама.

На крају књиге се налазе белешке о ауторима, предговор (аутора Драгана Жунића) преведен на енглески језик у облику кратког резимеа радова, као и садржај на енглеском.

Пре приказа текстова, ваља сваком себи поставити питања о човеку: шта, како, зашто..? Промишљање и бескрајно настојање разоткривања тог микрокосмоса.. Можемо ли икада открити формулу и докучити сложено бивство – зашто радимо то што радимо? мислимо тако како мислимо? Самим рођењем човек бива "бачен" у једну димензију стварности, која боји

* Урађено у оквиру пројекта (1310) "Културни и етнички односи на Балкану – могућности регионалне и европске интеграције", који се изводи на Филозофском факултету у Нишу, а финансира га Министарство за науку и технологију РС. Драган Жунић (при.), Права мањина, ОГИ, Ниш, 2005.

његов живот досуђеним и/или изабраним обележјима. Јединка оверена временом и простором, учењем формира и развија свој идентитет, стиче спознају "ко сам ја?" у односу на друге у интеракцији, јер по природи, човек је друштвено биће. Срећом или несрећом, или.. рећи судбином, постајемо припадник неких група људи, међусобно сличних по неким природним или друштвено-историјским особинама, које су истовремено различите од неких других група људи. Без икаквог питања и наше сагласности, по класификационом аутоматизму, расподелом пигмената рађамо се као припадник одређене расе, игром хромозома постајемо мушки или женски пол, не бирамо ни време ни место где ћемо се родити а припаднемо одређеној генерацији, вери и нацији, својом вољом не спарујемо родитеље.. зар не би свако изабрао да се роди као припадник одређеног (доминантног, владајућег, богатог) друштвеног слоја....? Наш персонални идентитет формира се на пресеку наших припадности овим различитим друштвеним групама. Одрастањем, кроз учење и искуство, увиђамо да поједине групе можемо и да бирамо, те на тај начин себе изграђујемо по сопственом нахођењу, самоактуелизацију усмеравамо ка максималном нивоу задовољства собом... тежимо ка савршенству. Искуство нас учи да су поједине групе већинске у одређеном друштву, поједине доминантне у односу на друге, па реципрочно постоје мањинске групе, као и подређене. Нико се не може похвалити да никада за живота није био у ситуацији припадника мањинске групе (по некој карактеристици), свако је осетио да је у сенци неке групе. У друштвеном смислу, мањине нису просто квантитативне мањине, већ то постају јер припадници тих група због неких својих одлика бивају маргинализовани, дискриминисани, издвојени, па и изоловани од других и од већине, они немају сва права која имају припадници већине. Зашто? Зар није свако рођењем једнак!? Није. Зашто је то тако – коначан одговор не постоји, постоје само увек недовршена разматрања условљена мултиплим факторима узетих са овог или оног аспекта... Да би се таква ситуација симплифицирала, донешени су одређени правни акти којима би се гарантовала и штитила једнакост. Међутим, једнакост у ужем смислу је апсурд – чињеница је да нисмо сви стигли рођењем на свет једнаки, а свакако не живимо једнако. Можда се та неправда (неправедно!) исправља у последњем тренутку – када са овог света одлазимо – у смрти смо заиста сви једнаки. Знамо, *а постериори* да у многим земљама не постоји правна регулатива за конкретна мањинска права, нити се та права поштују свуда где су установљена и санкционисана.

Текстом *Ненада Поповића – Мањине: историјат, проблем и начини решавања*, започиње књига "Права мањина". Аутор се најпре бави проблемом дефинисања појма мањине, затим прелази на конкретно разматрање практичних димензија проблема мањина, потом аналитички разматра типичне захтеве мањина (првенствено етничких и националних) упућене већинској заједници – у погледу жељеног третмана. Након тога, аутор говори о различитим одговорима државе на захтеве мањина у виду законске регулативе и чињеничког стања, истичући консеквенце које могу настати признавањем колективних права. Следи хронолошки кратак преглед међународних форми решавања и правног регулисања проблема националних мањина до и после Првог светског рата, после Другог светског рата, и данашњице. На крају, Поповић описује међународне инструменте за заштиту права мањина

у виду конвенција, повеља, декларација, на нивоу организације Уједињених нација и Савета Европе.

Прилог *Зорана Радивојевића и Небојше Раичевића – Заштита мањина у међународном праву*, обрађује тему међународног третирања проблема мањина. Аутори истичу обезбеђивање потпуне равноправности и давање посебних права ради заштите и очувања посебности, као двоструки циљ заштите мањина у међународном праву. Затим, анализирају проблем правничког прецизирања појма мањине, ради тачног означавања носиоца тога права и критеријума припадности мањинама. Следи хронолошки преглед међународне правне заштите мањина, до старог и средњег века, до Вестфалског мира 1684. године, Првог светског рата и у периоду између два светска рата. Аутори су највише пажње посветили стручном аналитичком излагању система заштите мањина у Уједињеним нацијама – најпре се одустило од посебне правне заштите мањина пре и током Другог светског рата због злоупотреба установе мањина и самих мањина. Декларацијом о правима припадника националних, верских и језичких мањина, начињен је заокрет у правима различитих мањина као и конкретним дужностима државе у заштити мањина, али не на нивоу једног правно обавезујућег међународног уговора. Након тога, говори се о заштити мањинских права органима и уговорним телима Уједињених нација, Савета Европе и ОЕБС-а. У свим случајевима, наглашавају се предности и мане појединих докумената побројаних организација и органа. У завршној напомени је изложен значај и ограничења двостраних међународних уговора којима се штите права мањина на територијама држава потписница.

Наредни прилог, аутора *Горана Башића – Националне мањине у Србији*, анализира законска решења проблема националних мањина на савезном нивоу Државне заједнице, а затим посебно у Србији, односно у Црној Гори. Аутор најпре даје етничко-национални приказ, а затим говори о уставно-правним решењима националних мањина – анализира недостатке и отворена питања од Уставне повеље до низа других посебних закона који се тичу или не тичу мањинског питања. Аутор очекује, обзиром на још увек горуће старе или потенцијалне националне сукобе, да ће се изградња система заштите права националних мањина интензивирати, и да ће се на основи етно-националних и политичко-административних околности код нас, у складу с њима, законски оквири мењати још извесно време, као процес који прати конституисање државе и друштва.

Текст *Душана Јањића – О новој демократској мањинској политици*, говори о нивоу законског регулисања заштите националних мањина који су још увек испод међународних стандарда, јер зависе од политичке стратегије у Србији. Аутор најпре разматра питање недовршености изградње нације, односно државе, и проблем односа према етничком плуралитету у Србији и СЦГ. На основу вулнерабилног стања на нашој територији, Јањић даје аналитички преглед разних облика потискивања и дискриминације етничких мањина, а посебну пажњу посвећује статусу мањина насталих после распада СФРЈ. Разматрајући неопходност изградње нове демократске мањинске политике, аутор сматра да је прихватање међународних стандарда и сарадње највидљивија промена у последњих неколико година, међутим аутор додаје да је уставна и законска регулација заштите мањинских права и даље најслабија тачка политике у Србији према мањинама. Став, да ће изградња

демократске мањинске политике бити дуг процес, а промене навика и мишљења бити болне, поткрепљује указом на начела на којима би могао бити изграђен демократски смисао државног и националног идентитета.

Јањић на примеру бугарске мањине конкретизује национална мањинска права у Србији.

Након Јањићевог текста, следи прилог аутора *Ценке Иванове и Ванче Бојкова – О Бугарима у Србији*, у коме су подробно анализирали скоро сва битна животна питања једне националне мањине. У уводу, аутори говоре о заједничкој судбини Балкана и сукобима суседних народа, и упозоравају на уобичајену интерпретативну грешку пројектовања различитих идеолошких позиција у далеку прошлост два народа. Након тога следи преглед историјске димензије проблема бугарске мањине у Србији, тј. њено порекло. Потом, у деловима који се односе се на становништво разматрају се демографски проблеми и број становника - аутори образлажу питање смањивања броја Бугара у Србији, проблем географског и административног положаја мањине, као и њихов правни статус. Привредно-економски статус бугарске мањине, као и питања језика – образовање и информисање на матерњем језику, оцењени су као незадовољавајући. Наде се полажу у новонасталом демократском помаку у оквиру европских програма подстицаја међународне сарадње. За разлику од претходна два аспекта, културно стваралаштво мањинских Бугара је у нешто повољнијој ситуацији, као и друштвено-политички живот који се афирмише преко веома активних новоформираних невладиних организација. Последњи део у прилогу обрађује перспективе Бугара у Србији, које, по мишљењу аутора, непосредно зависе од двостраних политичких, економских и социјалних односа.

Аутор *Драгољуб Б. Ђорђевић*, у свом прилогу – *Верско мањинство: врсте и разјашњења*, пружа читаоцима анализу проблематике верских мањина у земљи са више религија и конфесија. У почетном делу "намера", аутор говори о чињеницама верско-конфесионалне различитости и неспоразумима који проистичу из њих. Затим дефинише најважније појмове – религија, конфесија, конфесионална припадност, моноконфесионални менталитет, религија избора, мањинска вера, мањинска верска заједница (разматра проблем секти, култова и уобичајено жигосање), вера мањина, и протестантизација Рома као најсвежији пример преобраћења и преузимања верника. Кроз разјашњавање побројаних појмова, Ђорђевић даје и конкретне примере из друштвеног живота, из наше свакодневнице. На крају, у препоруци аутор закључује да развој цивилног друштва претпоставља корекцију односа већинског верског становништва према верама мањина и мањинским верама, као и одустајање верских заједница од преузимања верника и покушаја преобраћања.

Наредни текст изведен је из малог пригодног истраживања ауторки *Александаре Костић и Јасмине Недељковић*, под називом – *Опажање Рома: стереотипи, непосредно искуство или и једно и друго?* У уводу се говори о типичној грешци у процењивњу - уобичајеној тенденцији људи да на основу оскудних, недовољно одређених информација о неким особама, ради социјалне оријентације у компликованој свакодневици, приписују свим појединим припадницима једне групе особине које карактеришу групу. Следи одређење проблема истраживања – како испитаници једне етничке групе опажају друге људе који живе на истом простору а припадају другој етни-

чкој групи. У тексту се даље прикаује кратак преглед најзначајнијих иностраних и домаћих истраживања етничких стереотипа, потом дефинишу основни појмови овог истраживања (социјални стереотип, етнички стереотип, етничка група). Описан је примењени метод, и на крају приказ добијених резултата. Анализа је показала да међу испитаницима постоје стереотипи о припадницима ромске етничке групе, да су даване претежно негативне оцене усталених начина понашања Рома, што имплицира ефекте на стварну (не)комуникацију између Срба и Рома. Поједностављена и крута слика о свим припадницима једне етничке групе, као неоправдана генерализација - без обзира да ли се градила на извесним непосредним реалним искуствима у социјалној интеракцији или посредно, преношењем информација без искуствене основе - јесте плодно тло за предрасуде и предамнацију, и тиме чинилац ометања међуетничке комуникације.

Зборник се завршава дебатов о најделикатнијој теми на нашим просторима, аутора *Милоша Јовановића – Хомосексуалци у Србији: између предрасуда и прихватања*. Решавање наше свакидашње различитости и мањинског статуса сексуалних мањина, проблем је од великог значаја за утемељење опште цивилизацијске атмосфере и толеранције, нарочито у друштву оптерећеном наслагама традиционалистичко-патријархалног морала. Обзиром на такво стање у Србији, признавање особа посебних сексуалних оријентација биће круцијална потврда демократије на нашој територији. Аутор најпре дефинише појмове, затим упознаје са доминантним ставовима према хомосексуалцима (уопште према ЛБГТ популацији) у свету и у нас. Следи анализа институционалних оквира могућег регулисања статуса хомосексуалаца у нашем друштву. Констатује се да правни акти готово никада не штите хомосексуалце од насиља, иако се хомосексуалност више не третира као кривично дело; иако је одавно избрисана са листе болести односно поремећаја Светске здравствене организације, аутор кроз конкретне примере приказује најзаступљенији став у Србији да хомосексуалце треба слати на лечење. Најзад, и цркве хришћанске религије померају концепт хомосексуалности: од третмана као страшног греха који се не сме именовати, до другчијег тумачења појединих библијских крипто-хомосексуалних мотива, и толерантног приступа свештеника исповестима ЛБГТ особа. Јовановић закључује да одговорност за промену статуса и признавање у друштву хомосексуалаца, највећим делом зависи од њих самих, њихове истрајности у немирењу са судбином презрених и одбачених, али истовремено упозорава да ресентиман и његова нужна консеквенца – аутоидеологизација, могу бити контрапродуктивни и изазвати још већи бес, осуду и мржњу ионако ненаклоњене јавности.

Амбиција приложених текстова у овом зборнику је једноставна – уколико читалац пронађе корисну информацију, аргумент за подупирање својих ставова или напротив повод за дебату на тему мањина – зборник је испунио своју сврху. И наравно... имајући у виду процену вредности овако озбиљне полемике на ограниченом броју страница зборника, за сваки малигни критицизам (не и критику), неопходно је имати на уму да су дела као огледала: ако у њих гледа какав мајмун, не може из њих да гледа никакв апостол (А. Шопенхауер).

За крај, желим да цитатом генијеланих мисли господина Радојице Бунчића, потсетим све добре људе о постојању других људи, а оним... мал-

чице "спорима" или малко више "малицијом зачињенима" нагласим да и други, различити од ЈА, егзистирају, не кобајаги тамо негде – они су ту, међу нама:

"...Ко сам ја? Оно што бирам да будем! Ко си ти? Баш ме брига, буди Ко и Шта желиш, то је твоја Лична Варијанта и сјајна је док год не угрожава варијанту другог/друге, његову, моју, њену. А... значи, не морамо сви да изгледамо исто, понашамо се, волимо исте ствари, осећамо припадност истим идентитетима? НЕЕЕЕЕЕЕЕЕ, наравно да Н Е ! ! ! Штос је у *Различитости*. Не можемо бити сви Копија Копијине Копије!"